

Leven vanuit GELOFTE

Wat is mijn plek in de richting waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan? Met deze vraag ging filosoof **André van der Braak** drie dagen de stilte in, in Transitium ZeeVELD in Castricum. Het bracht hem geen rust en verlossing, maar zette hem wel op het spoor van de praktijk van leven vanuit gelofte.

 ANDRÉ VAN DER BRAAK

Al vele jaren heb ik het transitium ZeeVELD/Jan XVII op mijn radar staan. Een paar dagen de stilte in, bij de duinen en de zee, dat zou echt iets voor mij zijn. Maar het bleef altijd bij vage dromerijen, en tussen droom en daad doemden altijd vele bezwaren op.

Dienend kluzenaar Thomas van Kleef had me vorig jaar nog gemaïld en uitgenodigd om een paar dagen in de retraitestudio te verblijven. Deze zomer besluit ik om hem eindelijk eens te vragen of ik een paar dagen in augustus kan blijven. Dat kan, en bovendien vragen hij en Greco Idema of ik voor *Volzin* iets wil schrijven over mijn ervaringen in de stilte aan de hand van een vraag. En zo stap ik op de laatste woensdagmiddag van juli uit de auto, de stilte in.

Ik maak een aparte zomer door. Mijn geliefde is begin juni voor tien weken naar de Amazone vertrokken. Begin juli zijn ook de laatste druppels werk aan de

Vrije Universiteit opgedroogd. Zen in Baarn heeft een zomerstop op de dinsdagavond. Een roerloosheid daalt neer over mijn bestaan. Alle externe structuur valt weg. Ik ben totaal vrij in hoe ik mijn dagen indeel, zonder appèl van buitenaf. Dat zijn zo van die tijden waar je altijd van droomt totdat ze echt werkelijkheid worden.

Wees als iemand die niets te doen heeft, vertel ik mijn leerlingen vaak gedurende de vijfdaagse stilteretraites in Steyl. Maar dat is nog niet zo makkelijk. Om mezelf toch een project te geven, werk ik de zentoespraken verder uit die ik vanaf 2018 twee keer per jaar in die stilteretraites gaf. Want daar moet ik nog iets mee doen.

Maar wat dan? Zit iemand daar op te wachten? En nu ga ik, midden in die stille periode, drie dagen op retraite in Castricum. Het voelt als een retraite binnen een retraite, een vakantie binnen een vakantie.

André van der Braak is sinds 2012 verbonden aan de faculteit Religie en Theologie van de Vrije Universiteit in Amsterdam, sinds 2021 als hoogleraar Comparatieve filosofie van de religie. Daarnaast is hij sinds 2018 als zenleraar actief bij Zen in Baarn. Vorig jaar verscheen zijn boek *Ayahuasca as Liquid Divinity: An Ontological Approach* (2023).

JUISTE RICHTING GESCHIEDENIS

Mijn vraag komt van de Japanse filosoof en zenhervormer Shin'ichi Hisamatsu (1889-1980). Hij vond dat zen in Japan was vervallen tot een naar binnen gekeerde begrafenis cultus, zonder aandacht voor de maatschappelijke problemen van zijn tijd. Na de Tweede Wereldoorlog, en de bedenkelijke rol van Japan daarin, vond hij dat echt niet meer kunnen. Hij schreef een tekst, *Gelofte aan de mensheid*, waarin hij ons onder meer aanspoort om “de juiste richting te ontdekken waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan”. Wij reciteren die tekst altijd op de dinsdagavondbijeenkomsten en stilleretraites van Zen in Baarn. Hij raakt me, en herinnert me er keer op keer aan dat zen niet gaat om het vinden van rust of stilte, of jezelf wapenen met een teflon-laag rondom jezelf zodat de ellende van de wereld je niet meer zo van slag brengt. Integendeel, wanneer je zen gaat beoefenen, gaat het je allemaal juist meer raken. Je kunt je er niet meer voor afsluiten, en dat wil je ook niet. Ik heb een zaterdagochtendritueel. Eerst doe ik mee met de hardlooptraining bij Kasteel Groeneveld van de Baarnse Atletiek Vereniging. Daarna haal ik broodjes en doe ik een zaterdagontbijt met de zaterdageditie van *de Volkskrant* erbij. Ik dwing mezelf om bij te lezen over alle ellende en crisissen in binnen- en buitenland. De oorlog in Oekraïne, *check*. Het uitzichtloze conflict in Gaza, *check*. De rampzalige plannen voor Nederland

van Geert Wilders en de PVV, *check*. De onbegrijpelijke fascinatie van de Amerikanen met Donald Trump, *check*. De stelselmatige weigering van de wereld om serieus iets te doen aan de klimaatcrisis, *check*. De griezelige opkomst van AI, deep fake en sociale media, *check*. Wanneer ik daarna grondig gedeprimeerd mijn afsluitende koffie drink, voel ik me deugdzaam alsof ik mijn morele plicht heb gedaan. Ik heb niet weggekeken. Toch blijft de vraag van Hisamatsu aan me knagen. Wat is de juiste richting waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan? En wat is mijn taak daarin? Wat kan ik doen om de geschiedenis te helpen in de juiste richting voort te gaan? Deze vraag neem ik mee de stilte in.

ZEE EN DUINEN

Aangekomen in de retraitsstudio richt ik eerst mijn altaartje in. Hoewel ik mijn meditatiebankje en zenmatje heb meegenomen, vind ik het te makkelijk om deze drie dagen al mediterend door te brengen. Dat is mijn comfortzone. Ik wil erop uit, naar zee en duinen. Op donderdag verwelkomt Thomas me hartelijk, en hij geeft me een rondleiding door ZeeVELD. De grote zaal is in gebruik door een Duitse groep die een vijfdaagse truffelretraite houdt. Omdat mijn laatste boek over ayahuasca-religiositeit ging, is mijn aandacht meteen gewekt natuurlijk. Dit is inderdaad een perfecte plek om in alle rust nieuwe >

Wat is mijn plek in de richting waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan?

werelden te verkennen.

Daarna wandel ik door het stille bos naar de uitspanning Johanna's Hof om een fiets te huren waarmee ik naar het strand fiets. Ik breng de rest van de dag door op het strand, wandelend met mijn blote voeten in het water. Wanneer ik terugkom in het huisje rond half zes ben ik zo moe dat ik als een blok in slaap val op de bank. Na een dutje van een uur ben ik weer opgefrist en ga ik zitten voor mijn huiskamerlantaarntje. Wat is mijn plek in de richting waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan? Op de VU ben ik vorig jaar opleidingsdirecteur geworden van de drie masteropleidingen. Veel vergaderen en veel notities schrijven, helpt dat om van de wereld een betere plek te maken? Als zenleraar heb ik maar een beperkt bereik, een paar handenvol mensen (wel heel fijne mensen) die naar de zitavonden en stiltertraites komen.

De vrijdag besteed ik ook aan wandelen door zee en duinen. Op vrijdagavond bespreek ik mijn vraag met Thomas. Vanaf het kleine terrasje van de retraitestudio kijken we beiden uit over het stille landschap. Hier en daar huppelt een konijn door het weiland. We proberen de muggen op een afstandje te houden. Ik vertel hem over mijn zentoespraken, die ik steeds trouw opneem, laat transcriberen, en vervolgens in de kast leg met het voornemen om er ooit, als ik daar tijd voor heb, iets mee te doen, zoals er een boekje van te maken. Maar ja, denk ik soms, wie zit daar nu eigenlijk op te wachten?

Thomas is een goede luisteraar, en hij weet wel beter dan met concrete adviezen te komen. Als wereldmonnik is het zijn plek om ZeeVELD beschikbaar te stellen als een *sanctuary*, een toevluchtsoord, om mensen een container te bieden om de stormen en transitie van het leven er te kunnen laten zijn zonder daarvoor weg te lopen. Dat lijkt mij

nu een mooie plek om een bijdrage te leveren aan de juiste richting van de geschiedenis. Zou dat niets voor mij zijn? Thomas lijkt wel bondgenoten te kunnen gebruiken. Misschien iets voor na mijn pensioen bij de VU.

Zaterdagochtend vertrek ik al vroeg. Ik moet immers om negen uur bij Kasteel Groeneveld zijn voor het begin van mijn zaterdagochtendritueel. Later lees ik een email die Thomas mij als een PS-je na ons gesprek nog heeft gestuurd. Hij schrijft: "Onze bijdrage aan de 'juiste richting waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan' vormgeven, en de publieke ontvangst van die vorm zijn twee". Gevolgd door een link naar een blog van Steven Pressfield, die ik vaag ken van de twee mooie romans over de oude Grieken die hij schreef, *Gates of Fire* en *Tides of War*. De blog gaat over de valkuilen van het schrijverschap, met name een gehechtheid aan de vruchten van je arbeid. De ultieme droom is dat je in een limo naar een fantastische plaats wordt gereden voor je boekpresentatie. Maar of je boek nu een flop of een hit wordt, beiden is een illusie. Pressfields vuistregel is: wanneer boek C verschijnt, wil hij het manuscript voor boek D al af hebben, en middenin het werk aan boek E zitten. Dat vind ik een mooie vuistregel die mij bijblijft. Ik bestel zijn boek, *The War of Art*, een zelfhulpboek voor schrijvers om met uitstelgedrag om te gaan. En ik ga aan de slag.

LEVEN VANUIT GELOFTE

Het is nu half september. Ik heb ondertussen drie manuscripten met verzamelde zentoespraken. Wat ik ermee ga doen weet ik nog niet. Maar ik heb voor mezelf een belangrijke les geleerd over hoe ik de geschiedenis kan helpen om een stapje in de juiste richting te zetten: breng het in de vorm, maak het vruchtbaar, schrijf het op. Blijkbaar is het schrijven voor mij de weg om Hisamatsu's gelofte aan de

Transitium ZeeVELD in Castricum is het huis en thuis van Jan XVII, associatie-in-woording van 'dienend kluizenaars'. Motto en missie Van Jan XVII: 'Dat allen één zijn', naar Johannes XVII vers 21. In plaats van een dagorde biedt Jan XVII gasten een eigen contemplatieve weg aan: *Liber*. Inzet: al wat zich in ons roert tot uitdrukking te brengen en vervolgens roerloos te verwelkomen. Al doende kan men leren het ons scheppende woord steeds beter te vertolken.

mensheid op mijn eigen piepkleine plekje gestalte te geven.

Op de dinsdagavonden van Zen in Baarn ben ik begonnen een nieuw boek te bespreken: *Living by Vow*, van de Japanse zenleraar en vertaler Shohaku Okumura. Daarin legt hij het verschil uit tussen leven vanuit karma en leven vanuit gelofte. Leven vanuit karma betekent dat je leven op en neer gaat tussen positief karma (wind mee) en negatief karma (wind tegen). Je kunt eigenlijk alleen maar hopen dat het morgen beter wordt dan vandaag, maar je blijft afhankelijk van wat er vanuit je omstandigheden op je af komt. Leven vanuit gelofte betekent dat je in staat bent om daar iets tegenover te stellen, een oprecht voornemen om je er elke dag weer op te richten om meer goedheid en licht in de wereld te brengen. Dat voornemen groeit als je regelmatig hardop de gelofte aflegt om die in de praktijk te brengen.

De bodhisattva die die gelofte in het boeddhisme het meest belichaamt is Samantabhadra. Vaak wordt hij afgebeeld als rijdend op een olifant. Heel gestaag stapt de olifant voort. Bij elke stap die hij zet ontspringen lotussen. Samantabhadra is de bodhisattva van de weloverwogen, rustige, kalme compassie, heel anders dan de reddende compassie van Kuanyin, die meer lijkt op de toewijding van een moeder aan haar kind.

KAARS

Bij mijn vertrek uit ZeeVELD geeft Thomas me een kaars mee als afscheidscadeautje. Om het vlammetje brandend te houden, zegt hij erbij. Die kaars heb ik heel bewust niet op mijn huisaltaar gezet maar op mijn salontafel. Hij is voor mij verbonden met de dagelijkse bewuste kalme compassie van Samantabhadra, niet met aanbidding of verering maar met het steeds weer opnieuw in de vorm brengen van mijn gelofte. Steeds als ik in mijn filosofie-stoel ga zitten om teksten te

lezen, redigeren, of simpelweg na te denken, kijk ik uit op die kaars. Mijn verblijf in de stilte heeft me niet zozeer rust gebracht, en ook geen verlossing. Het heeft me op het spoor gezet van het spreken over, schrijven over, en belichamen van de nooit eindigende praktijk van leven vanuit gelofte. ■

Gelofte aan de mensheid

Kalm en evenwichtig:

Laat ons ontwaken tot ons ware Zelf,
mensen worden, vol van mededogen.
Onze gaven ten volle ontplooiën,
ieder volgens de eigen roeping in het leven.

Ons bewust worden van de doodsstrijd
persoonlijk en maatschappelijk
en de bron ervan onderkennen.

De juiste richting ontdekken
waarin de geschiedenis zou moeten voortgaan
en elkaar de hand reiken
zonder onderscheid naar man- of vrouw-zijn,
zonder onderscheid naar ras, natie of klasse.

Laat ons met mededogen de gelofte afleggen
het diepe verlangen van de mensheid
naar bevrijding van haar ware Zelf
werkelijkheid te doen worden.

En een wereld bouwen
waarin iedereen
waarachtig en in heelheid kan leven.

Shin'ichi Hisamatsu